

תיאטרון ב"גרדז'ניצה"

שמואל הספרי

נעשה מלב אל לב. הם אינם מביאים תרבות או אמנות, אינם מחנכים, אינם משמשים דוגמה אישית. הקהל בכפרים רגיל לראות ולהבין תיאטרון כקומדיה. ואמנם חלקו צוחק בהופעות במבוכה, חלקו זועם ומקלל, וחלקו הגדול נסחף. הקבוצה לא מתחנפת לקהל, ולא מנסה לשבות את ליבו. ההופעה היא שדה קרב ומגרש משחקים, חלל בו נפגשים הצופים והנצפים וערכים מקודשים ומכובדים מנוערים מהעבר העוטה אותם, ונחווים מחדש.

וכך בכפר נידח, רחוק ממרכז פולין, ללא אולם ובסיוע מילגות קיום אחדות, במסווה של חוקרי פולקלור, עובדים שחקנים שיכולתם הגופנית והקולית מרשימה, והרמה האינטלקטואלית שלהם מפריכה את המיתוסים הבטלניים על תפקידו של השחקן בתיאטרון.

במשרדי ארגון התיאטרון הבינלאומי בווארשה ממליצים בכל פה לעשות כל מאמץ לראות את הקבוצה. בטאוני התיאטרון מקדישים מאמרים רבים לעבודתה, ואנשי החוג לתיאטרון באוניברסיטת וארשה עושים כל שביכולתם לפרסם ולתעד את הופעותיה.

והחשוב מכל, אף אחד מאנשי הקבוצה לא רואה בעבודתו המאומצת קרש קפיצה לתיאטרון המפואר "בארמון התרבות" שבווארשה.

מבטים

דורית קידר

משה קליף ב"הווידי" לדוסטויבסקי

הצלחה וללא תקווה. אין כאן סיפור אגדתי, מיתולוגיה יוונית, נקמת אלים, גבורת בני-אנוש בעל כורחם, כאן הסיפורים לקוחים מן החיים.

משה קליף קולט ומבין היטב את הדקויות שבטקסט, ומשחקו בטבעיות, ללא גיגונים חיצוניים, ללא יומרה, ובעיקר ללא פתוס. הפשטות היא האמצעי, דרכו הוא גיע למחות הרגיות.

■ **"תל-חי 83"** העיקרון נפלא: מוזיאון הטבע כרקע, עבודה קבוצתית, מרחבים, יכולת התפשטות. הגשמות העיקרון קשה ודורשת מיומנות ידע, אינטואיציה ומעל לכל – כישרון רב הן מצד האמנים ובעיקר מצד האוצר. הטבע אכן מציע מרחבים אך אלה סוחפים את הפרטים ומטביעים אותם. אין דרך אלא להשתלב בתוכו, להצביע עליידי אובייקטים מסמכים על הדור וגדולתו. שניים נכנסו לתל-חי ויצאו ממנה בגבולתם: אילן אוורבך ודוד פיין. ועוד – קורן ועצי הצפצפה שלו. בועז ועדיה, באומן פרלטה, והברכה היפה של אלדד הדני – כל אלה אובייקטים שנתקבלו עליידי הסביבה כקיימים בזכות עצמם. שאר העבודות נראו מאולצות, כאילו נעשו בכוח לכבוד המאורע.

■ **אנרי קרטייה ברסון** במוזיאון תל-אביב: תערוכות חובה של צילומים, היבטים על החיים העצוב והמלכב, שבהם הענוג והמרתיע והנשאת תמיד תיאטרלי בזכות הקפאת הרגע הנכון.

■ **סאן-קאיי-ג'קו** להקת הבלט היפנית, אימצה את השמיים האדמה והשמש כשם כולל ולא כקפריזה אלא מתוך כוונה: ארבעת יסודות היקום – מים, אש, אדמה ואוויר הופכים לחלק אינהרנטי מהמוצג. כל התחלה מקורה בשמיים ובמים הנרקמים מהם, בשפה העברית לפחות. על-כן גם הרקדנים יורדים אלינו ממעל אט אט, עירומים כמעט לחלוטין, דמויי עוברים שטרם הסתגלו לאוויר עולם, מתכווצים ומתמתחים, לכודים בטרואמת הלידה. אך באותה עת נראים גם כשלדים לבנים אשר אף גרם בשר מיותר אין עליהם. אמביוולנטיות המראה מצביעה בהכרח על דו-משמעות קיומית: השהות בבטן האם כמוות הוא, שכן חיים אין עדיין אלא פוטנציאל שעלול לא להתממש, אך חיות יש משום שהפוטנציאל עצמו הוא עובדה. מטוטלת זאת שבין המוקדים המנוגדים והמקורבים של מוות וחיים משמשת מוטו לריקוד כולו. אס-כי ייתכן שהמאורע הוא יותר מדיטציה בתנועה מאשר ריקוד. ניכר בשחקנים-רקדנים שההגות, החשיבה והריכוז שהן פרי של מדיטציות, לימוד הן או תורה דומה לו באיפיונה קודמים אצלם לכל דבר לא מתרחש במהירות, הכל מתפתח באיטיות ממה שקדם לו פרט לקטע אחד, הוא הקטע הארוטי. גם בו עולה הקצב בהדרגה, ומתפתח מגרעין ראשוני לסערה סוחפת. הארוטיקה החיצונית הנה מעין מעטפת לרעיון הבריאה, האנרגיה היוצרת, הדינמיקה המהווה בסיס לכל חי, שאחריה מופיע קטע המוקדש למעין צרמוניה וסגידה לדמות חייה-מתה המנסה, לקראת הסיום, של המציאות המתועשת והמלחמתית. תחילה וסופה של דרך-שיר לחיים ואליה למוות. חוויה מסעירה שתאמה לנוף היהודי השרי על אמפיתאטרון שבקיסריה.

■ **הווידי של דוסטויבסקי** מוצג על-ידי שחקן יחיד ומתמרד – משה קליף. בן לעדות המזרח בעל שער בלוניני צבוע, הטוען שבארץ נוהגים לתת תפקידים דוסטויבסקאים לרוסים או לפחות ל"לבנים". כך הטיעון, אלא שבלי קשר אליו, כדאי לצפות בהצגה הניתנת לפרקים בקפה סימטא ביפו. האווירה במקום אינטימית ותואמת להופעתו של השחקן הכחוש הקרב לבמה מאחור, מתיישב לפני אחד הצופים, מסתכל עליו, פונה אליו אישית בשאלות ומצפה לתשובתו שהנה חסרת משמעות בהינתנה ובהימנעה. המתווה שבוי בקורי נשמתו הסבוכה. מנוכר ומתנכר, אומלל ומאמלל, מצחין בתוך חדרו ושואף למרחבים שהם בלתי קיימים עבורו. זו טרגדיה של אדם אחד השייכת בעצם לרוב האנושות: החיים לפנים והוא רודף אחריהם ללא

ו א' אחד, ערב יום העצמאות הישראלי, אחרי נסיעה מלאה הרפתקאות בחברתם של מרצה יהודי לתיאטרון יפאני באוניברסיטה של ורשה, כמה מתלמידיו, ושלושה עיתונאים יפאנים, הגענו לגרדז'ניצה – כפר המרוחק כעשרים קילומטרים מלובלין. כאן פועל מזה חמש שנים מרכז המחקר התיאטרוני בהנהגתו של ולדימיר סטניבסקי, מי שהיה תלמידו הנאמן של יזי גרוטובסקי, ופרש לדרכו העצמאית. סטניבסקי יושב בכפר עם קבוצת שחקנים, ועושה תיאטרון שמרגש ממנו לא חוויתי מעולם.

קבוצת גרדז'ניצה מופיעה בכפרים במסגרת מה שהם מכנים – משלחות. השחקנים יוצאים ל"מסע" – מסע שטעונות בו היטהרות התבודדות, תלאות הדרך, חיים בצוותא של הקבוצה ומפגשים עם אנשים. בכל מסע עוברים חברי הקבוצה במספר כפרים. לפני בואם לכפר, נשלחים שניים לרגל את הכפר. הם בוחרים מקום להופעה, ומנסים לעמוד על אופיים של התושבים. הקבוצה מגיע למחרת. בערב נערך מפגש ראשון עם אנשי הכפר. השחקנים אינם מופיעים – הם משוחחים, שרים ומתארחים במקום שיתכן והאמן האחרון ביקר בו לפני שנים רבות. במשך המפגש מתבצעת עיסקת חליפין – הכפריים שרים משיריהם, מספרים על מנהגים המיוחדים למקום, אגדות, חלקי תרבות עתיקה ההולכת ונכחדת, השחקנים מספרים, שרים ומנגנים עד שעת לילה מאוחרת.

ההופעה מתקיימת למחרת, אחרי השקיעה. תמיד בכנסייה ישנה וחרבה או אסם נשכח. על כל פנים, מקום סגור בעל ערך מסורתי לחיי הכפר. אני חוזר להופעה בה נכחתי.

אחרי שקיעת השמש התכנסנו, כשלושים צופים, לפני הדלת והמתנו.

הכפר טובע בחורשות יער ושדות ירוקים, גבעות נמוכות, ונחל חוצה את האפרים. נכנסים אחד אחד. חדר לא גדול, תקרה גבוהה, ספסלים לאורך הקירות, גומחות בקיר, נרות דולקים, פה ושם בדים שחורים, מרפסת מעץ נמשכת לאורך הקירות. אחד השחקנים מושיב אותנו.

ההופעה מבוססת על היצירה "גי'אדי" של מיצקביץ. ונקראת "סי'אנס". המדיום קורא לתושביה הקדומים של פולין להופיע לפניו, והם באים. אוקראינים, ביילורוסים, צוענים ויהודים. קשה לתאר מה קרה בהופעה. זו היתה התפרצות עצומה של אנרגיה. רגעים שקטים ועדינים נמזגו במחלות פרוצים וסוחפים. השחקנים רקדו והתעופפו, שרו ודיברו, מוארים באור נרות מהבהבים. זה היה פולחן פאגאני במלוא משמעות המלה – חי, מלהיב ומטורף. עליה? מיוסצ'ינה? טקסט? – כל המושגים הבסיסיים של התיאטרון התגלו פתאום כחסרי משמעות ותועלת, והמושג היווני העתיק לשחקן "קדוש אחוז דיבוק" קרם עור וגידים, בעיני.

השחקנים היו השאמאנים שלי, של כולם, השליחים, אנשי הקשר של העדה לעולם אחר, על-חוש. ופתאום, הדלת נטרקת ושקט, ושוב הם מתפרצים מפתח אחר, והכל ניצת מחדש. כמה זמן נמשך הכל? עשרים דקות? שעה? שתיים? לא יודע. הזמן הופקע מהמציאות. ההופעה נגמרה. במפתיע, כמו שהתחילה. אין טעם למחוא כפיים. הרוחות נעלמו כמו שבאו. אנו יוצאים והולכים בשורה ארוכה דרך השדות אל בקתה כפרית בה ישוחח סטניבסקי עם הצופים, ותוגש ארוחת ערב פשוטה. בשעה שתיים לפנות בוקר אנו יוצאים לווארשה.

התיאטרון של קבוצת גרדז'ניצה הוא פרובוקטיבי בתכלית. הם נוטלים נושאים מהמסורות העממיות הנעלמות בפולין ומעוררים אותם לחיים. המסורת אינה "פולקלור" לגביהם, אלא בשר מבשרם. רובם עירוניים אקדמאיים, והמפגש שלהם עם הכפריים "הפרימיטיביים" בכפרים נידחים, ללא חשמל ומים,